

Dördüncü sene

On dördüncü sayı

DARÜLFÜNUN
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
MECMUASI

Tarihî, içtimaî, dinî, felsefî

Şubat — 1930

İstanbul — Şehzadebaşı
Evkaf Matbaası
1930

Tahtacılar

— üst tarafı evvelki sayıdadır —

Tahtacılar has olan ve itiyatlarımızın ilcasile “Nikâh,, ismini ver - digimiz bu izdivaç şeklinde doluların taatısi, niyaz ve hayırlı keyfiyet - leri diğer sırrı ve dini merasimde olduğu gibi bir takım şekiller altında icra edilir.

Fakat gerek bu merasim ve gerek evvelce izah edilen nikâh şek - linden anlaşılacağı veçhile tahtacılar da nikah merasimi denilecek mute - kamil ve ailenin temelini teşkil eden akt mahiyetine yükselmiş muay - yen bir şekil olmadığı gibi icra edilen merasimin tarzından anlaşılacağı vechile de bunlarda düğüm merasimi de mevcut olamaz. Bunlarda kadın ile erkek arasında evlilik hayatının teessüsü bu cihetten çok basittir. kız kaçırma taklidi suretinde yapılan hareketler ve sırrı eşkal altında cereyan eden sohbetler her hangi bir izdivacta nikâh ve düğün aramak itiyadımız muvacehesinde hem düğün hem nikâh addedilebilir. bu ahval icinde mühim olan cihet bütün cemaatın maneviyatına ve vicdanlarına hakim ve mütasarrıf olan ve kadın erkek bütün efradın hayatını sihri bir kudretle idare eden Dedelerin nüfuz ve salahiyetle - rindeki vüs'attır.

Tahtacılar da düğün ve nikah şekilleri hakkında izah ettiğimiz bu basit vak'alar haricinde kanunî mükellefiyetlere tebeiyyet zarureti ve harice karşı görünüş mecburiyetiyle muhitten ve diğer Türkmen oymak - larından gelmiş bazı şekiller de yok değildir.

Ancak bunlar gösteriş mahiyetindedir ki henüz itiyat ve adet ha - line girmemiştir. netekim her hangi bir tahtacı ailesinde kanuni merasim altında nikâh icrası ve mahalli adetlere uygun şekilde düğün merasimi görülürse bunları yukarda gösterdiğimiz dini ve hususi eşkâlin tatbi - kinden sonra zait ve gösteriş olarak yapılmış olduğunu anlamak lâzımdır.

Ocaklıların beyanatından kendi merasimleri icra edildikten sonra arkadan mahalli adetlere ve kanunî şekillere göre nikâh ve düğün yapılabileceği vazih bir surette anlaşılmıştır.

Bunun gibi gelin ile güveyinin tabi oldukları merasimede sonradan bir çok ilâveler yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. gelin ile güveyinin

ıcrasına mecbur oldukları adetlerden hangilerinin düğrudan dügruya tahtacılar has olduğunu tefrik etmek güçtür. Sistem nazarı dikkata alınır sa bunların hiç birinin olmaması veya bu merasimin pek basit ve mahdut olması lâzımdır.

Bu merasimden olmak üzere oğlanların ağırlık vermesi, kızların ceyiz yapmaları bunlara sonradan girmiş gibi görünüyor. çünkü ağırlık ve ceyiz ekseriyetle nazarı dikkata alınmadığı gibi bu adetlere riayet edildiği takdirde bunlar herşey olup bittikten sonra düşünülüyor.

Keza Türkmen oymaklarında geline ve güveyiye, gelinin yeni aileye sureti intisabına mahsus merasimi kısmen bunlardada görüyoruz. Bu hususlarda dini ve sihiri olmak mahiyetinden ziyade Türkmen adetlerinin tesiri görülmektedir ki bu cihet Tahtacıların Türkmen boylarından ve fekat çok daha muhafazakâr bir oymak oldukları hakkında evvelce yukarıda serd ettiğimiz müşahedeleri teyit etmektedir .

Tahtacılardada Türkmenler de olduğu gibi gelin bir kac gün gelinlik eder. Yani söz söylemez, kafa işaretiyle cevap verir. Sonra bir hediye alır, gel elimi öpte sana şunu vereyim, gel benim le yemek ye denir ve bu suretle gelin güveyi anlaşılmaya başlarlar .

Gelin erkek tarafından kayın peder ve saireden hediye almadıkça onlardada söz söylemez. İhtimal ki kayın peder geline karşı bir nüfuz ve heybet tesis etmek için gelinle beraber yemek yemez. Türkmenlerde bu halin muhtelif şekilleri vardır .

Güveyi düğün günlerinde veya evlenmenin ilk günlerinde hep gizlidir . Cece evine görünmeden gelir.

Zıfaf gecesinden bir gün sonra gelinlere altın dizi takılır ve yukarıda gösterildiği veçhile hususi merasim ile keten bağlanır .

Bunlarda güveyi tarafından ağırlık, gelin tarafından ceyiz vermek mükellefiyetleri olmadığından Zıfaftan sonra hediyeler verilir . ve yeni ailenin ihtiyaçlarına göre lazım olan şeyler yapılır.

Hasan mümtâz bey güveyi, gelin elbiselerini yapar; gelinde kocasının elbisesini yapar. bu hususta buralarda İzmir adeti ve diğer yerlerde mahalli adetler caridir demiş isede bu ifadesinin şüpheli olduğunda ihtisas etmiştir. Ancak bazı ailelerde bunlar bulunabilir. Fakat tahtacılarda mevcut adetler yukarıda söylediklerimizdir .

Tahtacı erkekleri kendi oymakları haricinde bir kadınla evlenmezler. Bektaşilerden ve Alevilerden son zamanlarda kız almaya başlamışlarsada şimdiye kadar bu gibi vak'alar ancak iki üçü geçmemiştir. yegâne bir hadise olmak üzere bir tahtacı sünni bir kadınla izdivaç etmiş ve kadın bilahare Bektaşilerden nasip almış olduğu halde Tahtacılar

her ikisini ayınlerine kabul etmiyorlar kadınlarda bu kadını kendi aralarına kabul etmiyorlar.

Keza Tahtacı kadınlarından Tahtacı olmayan bir erkeğe varan yoktur. Yukarıda bilmünasebe gösterildiği üzere yalnız bir kadın Tahtacılıktan itizal etmiş biriside fuhş yoluna sapmıştır. Eskiden böyle haller olmazdı. Bu iki kadından mada sünniye varmış kadın yoktur. Son zamanlarda bir Bektaşîye bir Tahtacı kadını verilmiş ve Bektaşî ayini ceme kabul edilmiştir buda yegâne vak'adır.

Tahtacılarda âile tam manasile yekvücut bir kitledir, her hangi işte olursa olsun kadın erkek daima beraber çalışırlar. tahta bicerken hizarı bir taraftan erkek bir taraftan kadın çeker. odunu kadın erkek aynı mikdar da yüklenirler. Çiftçi, bağcı, tütüncü olanlar tarlada, bağda erkek kadın beraber çalışırlar. Âyine beraber, sohbe beraber giderler. kadınlar içki sofrasında sakilik ederler.kadın erkek Her hususta hayatlarını teşrik etmişlerdir.

Erkekler kadını boşayamaz, üzerine evlenemez. bir kadın gibi refikasına sadakate mecburdurlar. Bu gibi hususlarda Tahtacıların çok calibi dikkat örf ve adetleri vardır .

Bunlardan mada kadınların kendi, aralarında bir takım adetleri vardırki bunlar, Tahtacıların manevi hayatına dahil olan adetler arasında gösterilecektir .

Tahtacılarda Cenaze Merasimi

İzmir köylerinde muallimlik etmekte bulunan bir hanım iki sene Tahtacıların Bademli karyesinde muallimlik ettiği gibi benim o havaliyi dolaştığım sıralarda Kızıl bağçe "Kilizman,, karyesinde-ki burada Tahtacıların ayrı bir mahallesi vardır - muallimlikte bulunuyordu.

Muallim hanımdan Tahtacı kadınlarının yaşayışı, örf ve adetleri hakkında malumat almak istedim. Muallim hanım bunların gayet ketum olduklarından ve kadınların kendisile Temas etmediklerinden hatta kız çocuklarını bile mektebe göndermediklerinden kısaca bahs ettikten sonra Tahtacılarda en ziyade cenaze merasiminin calibi dikkat olduğunu söyledi. bu köye Tahtacı ocaklılarının şayamı itimat olduğuma ve serbestce görüşmemize dair köyün ileri gelelerine hitaben verdikleri bir vesika ile gelmiş olduğum içüu Tahtacılardan hanelerinde misafir olduğum iki zat beni mektep önünde bekleyorlardı. Bu sebeple muallim hanımdan aldığım malumat kısa ve mahdur oldu .

Kızıl bğçe karyesindeki Tahtacılar bu göye yeni yerleşmiş oldukları için muntazam bir kabristanları yoktu. Her ailenin mezarları ev-

leri önündeki tarlalarında idi. Bu sebeple bunlarda cenaze merasimi göze çarpacak şekilde değildi. Fakat müallim hanım Bademli karyesinde Tahtacıların cenazeyi bayraklarla götürdüklerini ve kadın erkek defin merasiminde hazır bulunduklarını, bunların mezar üzerinde bayraklar salladıklarını, defin den sonra bütün cemaatin secdeye kapandıklarını, orada saatlarca vakit geçirdiklerini, ve bazen orada yemek yediklerini, aralarında yatak yorgan getirenler bulunduğunu söyledi ve hatta mezara para filanda koyduklarını tahmin ettiğini ilâve etti.

Aldığım Bu izahat bana kâfiydi. artık bana mahrem esrarı söylemekten çekinmeyen Tahtacılarla bilhassa ocaklılara bu merasimi köylerde bizzat gördüğümü söyleyerek daha vasi malumat alabilecektim.

Filhakika bunlar arasında yaptığım araştırmalar neticesinde birden aldığımı diğerinden tahkik etmek suretile bunların cenaze vukunda icra ettikleri merasimi tespit ettim.

Vasıl olduğum neticeler şunlardır:

Tahtacılar cenazeyi yıkarlar. Yıkamadıklarında vakıdır. Çünkü anlarda abdest ve gusül mecburiyeti diniyesi yoktur. eger bulundukları mahalde sünnilerden bir imam veya hoca varsa cenazeyi ona yıkatırlar namaz kıldırırlar hoca olmadığı zaman cenaze yıkanmaz, ve namazda kılınmaz. Bundan sonraki merasime hiç bir yabancı iştirak edemez.

Cenazeyi her halde tabut ile defin ederler. Tetfin esnasında kabir açmak için ilk kazmayı kim urdu ise o, tabut kapanmadan evvel kefenin üzerine toprak serper sonra tabutu kapar. Ve toprak örtülür. eğer cenaze bekâr bir genç ise kızların bayraklarıyla gömülür. genç kızlarda deli kanlıların bayraklarıyla defin edilir. Erkekler kıza kızlar erkege bayrak açarlar ve bayraklarla onu kabire vaz ederler. sonra her kız veya erkek bayrağı kabir üzerinde üç defa sallarlar.

Bayrak gırep kumaşından alı, yeşilli, beyazlıdır. defin den sonra bir hayırlı verilir. buradaki hayırlının hususi şekli vardır: Şecdeye varılır gibi bir vaziyet alınır "Allah Allah Allah,, on iki imam balım sultan(?) gerçekler demine huu... denilir. eğer cenaze dede ailesinden ise defin akibinde hayırlı verilmesi şarttır. Diğer cenazelerde üçüncü günü kurban kesilup taam edildiği zaman hayırlı verilir. çünkü her cenazede dedelerden kimse bulunamaz. fakat kurban merasiminde dedenin bulunması şarttır. Şimdi bu usule riayet edilmez.

Cenazenin teşyi ve tetfin merasimine kadın erkek iştirak ederler. Orada oğün yemek yenmez. agıt [1] yapılır. Kadınlar agıtı makam le

[1] Agıt bir nevi mersiye dirki cenazenin arkasından manzum ve ya mensur olarak söylenir. Agıtta ekseriya müteveffanın mezayası tatad olunur bunu kadınlar cenazeye matem tutduğunu göstermek ve teessürünü ifade etmek için feryat ile ağlayarak ve bir nevi mekam ile muşaaare şeklinde karşılıklı söylerler.

söylerler ve adeta cenazenin evsafını tadat hususunda musabaka ederler . bunların söyledikleri sözler muayyen ve belli başlı degildir arada manzun agıtlar da okurlar .

Bu suretle cenazenin yası tutulduktan sonra her kes kendi aile kabrına gider ve bır saat kadar orada yatır ve yas tutar .

Cenazeye kırk gün yas tutulur . Ölünün validesi kırk gün çamaşır degiştirmez, kirli durur . Bu matemliye saygı yapmak isteyenler de yedi gün yas tutarlar . çamaşır degiştirmez ve traş olmazlar .

Cenazeye karşı yapılan defn merasimi bitince kazma küregi kazırlar . bununla bir daha kazmak nasıp olmasın temennisini izhar etmek isterler . avdetle kazma küregi omuzda götürmezler, sarkıtarak götürürler. hevesle, keyifle bir iş yapmış gibi görünmek istemezler.

Akşam olunca yas yerine toplanırlar . Üçüncü günü kurban gesilir , yedinci, kırkinci günleri ve senei devriyesinde kurban kesilmesi makbuldur . Bu günlerde kabir da ziyaret edilir. kabrın etrafı silinüp süpürülür . Yukarıda bilmünasebe gösterildiği üzere bazıyerlerde kabırlar kireç ile badana edilir, bazı yerlerde kırmızı toprakla sıvanır .

Bayramlarda sureti mahsusada kabırlar ziyaret edilir. orada kahve pişirilir ve gelenlere ikram edilir . burada meyve ve sair yiyecekde ogün üleştirilir . Cenaze vuku bulduğu zaman ogün kimse bir işe gitmez gündelikci de olsa köyde cenaze olunca işe gidemez ve ağasından yine gündeligini alır .

Tahtacıların bazı yerlerde cenazelerini katırla nakl ettikleri söylenmektedir. fakat bu ihtimal göcebe halinde bulunanların uzakta bulunan aile kabristanına nakl için olsa gerektir .

Tahtacılarda her ailenin hususi kabrı vardır. bunlar diger Alevilerle dahi mezarlarını karıştırmazlar . Son zamanlarda Narlı dere de ki Tahtacıların mezarlığı aynı köyde aşağı mahalleyı teşkil eden Bayat Alevileri mezarları ile karışmış isede bu bir istisna teşkil etmektedir. esasen Narlı dere dede ocagının merkezi olmasına ragmen an'anelerin enziyade gevşemiş olan bir yerdir . Bunlar içinde "bana Tahtacı demesınler ben bu hakareti kabul edemem,, deyenler bulunduğu gibi Tahtacılığı istihfaf edenlerde vardır netekim ocaklılardan (Hızır) efendi bütün ocaklıların hazır olduğu bir mecliste bu hissiyyatını izhar etmekten çekinmemişti . aynı zamanda bu göy digerlerine nazaran daha uyanık olduğu için cansız an'aneler kolaylıkla yıkılmaktadır.

Sureti umumiyede Tahtacılar kendilerinden ölenlere bir azize hurmet eder gibi hareket ederler . Mezarlar üzerine lahtlar yaparlar, eyi yontulmuş taşlar dikerler ve her mezara muhakkak olarak ölünün haline münasip bir kitabe hekettirirler .

Aralarında bir dastan ve ya bir nefes söyleye bilecekler pek nadır olduğu halde bir kitâbe ve ya agıt veya teselli söyleyenler çoktur. Bunlar ölülerinin canı için her zaman adak, katmer, zebil yaparlar ve ekseri adakları da babasının canı için yarım okka rakıdır. Bunlar büyük ölüleri için evcik (türbe) ler yaparlar. her mintakada her nevi hastalığa ve musibete şifa veren yatırları var. ve en büyük yatırları da Dur hasan dede ile İbrahimi sani dir . Bunlar hakkında izahati itikatlar ve adetler bahsında göreceğiz .

Keza bunlarda mezarlara, büyük ölülere ve kendi ailelerinden olan ölülere adak adamak adeti pek mebzuldur . Cenazeyi ve kabirleri ziyaret ederken hususi bir vaziyet alırlar ve şu duayı okurlar :

Allah Allah gelen azizlerimizin gelmesi kutlu ola! devaî kabul ola. Ziyareti on iki imam ziyareti ola . Erler katarında buluna. gerçeklere hu u u ...

Cenazeyi kaldırmadan aralarında agıt söylemek adetleri olduğu gibi merasimin ikmalinden sonrada gerek yas yerinde ve gerek kendi aralarında cenaze anıldıkça agıt söylemek ve bilhas'sa cenazenin ailesine teselli mahiyetinde agıt tarzında manzum ve ya mensur teselli söylemekte adettir

Bunlarda bir çok muhtelif şekilde agıt, Teselli ve, kitâbeler vardır bu şekiller Tahtacılar da halk şiirleri bahsında görecegiz, Yalnız burada birer numune ile iktifa ediyoruz .

Kitâbe [1]

Yan yatırlardan Zeynelabidin duhteri ol mehlika
Aişe açtı balu per eyledi azmi beka

Bir devasız derde düştü bulunmadı çaresi
Şafii ruzi kıyamet olsun muhammet mustafa

Ol Aliyül-mürtaza sunsun şarabı kevseri
Destgiri mucteba hem Hüseyin Zeynul aba

Bakiru Cafer rehberi, kâzım hemişe hemdemi
Taki Naki Askeri Mehdii sahip liva

Ta'miye cevherle geldi (Naciye) hatiften seda
Çıktı kafesten nev cıvan misali bülbülü şeyda

[1] Bu kitâbeyi yanın yatırlardan Hızır efendi zevcesinin vefatı üzerine 341 tarihinde söylemiştir . Hızır efendi Narlı dere de 30 yaşlarında yokarıda bilmünasebe ismi geçen gençtir .

Kitâbe [1]

Sinni bulmuş yetmişini âkilü dana idi.
duğruluktı mesleki iş görmede ra'na idi.

Hoş geçirdi günlerin darı dünyada bütün
Saltanat sürdü cihanda göyaki dara idi.

İtmedi rencide asla kalbini hiç kimsenin
Hüsnü ahlak meşheri bi misil yekta idi.

Karaca zade mahlası ismi hüseyin magfurun
İndi hakdan bir nüzül yıldırım asa idi,

Bülbüla: çek (ahı) söyle tarihi fevtin pederin
Dinü ayın mezhebinde bir kutup asa idi

Agıt [2]

Hiç benden ayrılmak istemezdin sen,
Oğlum şimdi nasıl edersin bensiz?
Senin hayalinle eğlenir ken ben,
Şimden sonra acap neylerim sensiz.

Ecel çekti aldı elimden seni
Ölüm acısına ugrattı beni,
Kara topraklara defn ettim seni
Şimden sonra acap neylerim sensiz.

Narin vücudunu kurtlar oydumu?
Tatlı dillerine toprak doldumu?
Agıtlarım sana malum oldumu?
Şimden sonra acep neylerim sensiz!

Odandan iceri bakamam kayri,
Titrek seslerini duyamam kayri,
Bir daha bagrıma basamam kayri,
Şimden sonra acep neylerim sensiz!

[1] Bu kitabe Bülbül Hasan efendinin babasının senki mezarına yazdığı kitabedir. Müteveffanın mezayasından bahs eden nevin en iyi bir misali olduğu için tercih edilmiştir. Bülbül Hasan efendi elli yaşında hoş sohbet bir adamdır.

[2] Bu parça yine narlı dereden Alı kemal isminde bir gencindir, Bu genç tahtacılar arasında iyi bir halk şairi sayılabilir. 25 yaşlarındadır.

Kitabın cantanda asılı kaldı,
Elbisen sandıkta basılı kaldı,
Her yerde izlerin yazılı kaldı,
Şimden sonra acap neylerim sensiz.

Çocuklar mektepten çıktığı zaman,
Başıma yığılır bir kara duman,
Saçlarını yolar bu garip anan,
Şimden sonra acap neylerim sensiz.

Teselli [1]

Rengin neden böyle sararmış senin,
Bilmem evladının hasretindenmi ?
Çeşminin afakı kararmış senin,
O mahitabanın matemindenmi ?...

Neden nazarların çok ağır döner ?
Niçün tebessümün pek cabuk söner ?
Benliğini sarsan o derin keder,
Felegin mütadı zilletindenmi ?..

Ufuklara dügru bazen dalarsın !
Hayalini bilmem nerde ararsın ?
Kendini daima niçün yorarsın,
ayrılık yukunun sikletindenmi ?..

Teselli ararken sen bu yuvada,
Kemalî şu mısra koydu merakta .
“Nermin yavrum diye ettiğin nida,,
“İhsan,, o toplanan şefkatindenmi ?..

Y. Ziya

[1] Buda genç halk şairi Ali Kemalindir. Burada bu misallerin tercihi aynı zamanda bunların bugünkü Tahtacı İrfanını göstermesinden dolayıdır. Evvelcede söylemiştik Tahtacılar da eskiden nefesler kitabeler çok iptidai bir haldeydi bunlar en mükemmel şekilleridir.